
УДК 372.881.111.1

Іванна Іванівна ШУМИЛО

*викладач кафедри англійської мови Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ СТУДЕНТАМ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядаються особливості викладання англійської мови за професійним спрямуванням майбутнім юристам та аналізуються нові професійно орієнтовані технології навчання. Автор наголошує, що при перекладі юридичних текстів не слід забувати про те, що кожна країна має свою юридичну систему, відповідну юридичну термінологію та свої реалії. У роботі порушується питання використання інтерактивних методів навчання як основного фактору оптимізації процесу опанування студентами іноземної мови за професійним спрямуванням, що дає можливість поєднувати індивідуальні, парні та групові види роботи.

Ключові слова: *англійська мова за професійним спрямуванням, інтерактивні методи навчання, юристи, рольова гра, мотивація.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток міжнародних ділових контактів та розширення міжнародного співробітництва в різних сферах діяльності приводять до необхідності володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування спеціалістів будь-якої професії на основі характерних особливостей спеціальності. Спеціалісти, у тому числі і юристи, які працюють в між-

© Шумило І. І.

народних компаніях або компаніях, які мають справу із закордонними підприємствами, все частіше здійснюють міжкультурне спілкування пов'язане з їхньою діяльністю.

Тому навчання студентів англійської мови за професійним спрямуванням базується перш за все на врахуванні професійних потреб майбутніх юристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Сьогодні, на думку провідних вітчизняних науковців (В. П. Андрущенко, П. О. Бех, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, Г. В. Онкович, В. Г. Редько та ін.), якість вищої освіти значною мірою залежить від рівня володіння випускниками університетів іноземними мовами.

У наш час все більше уваги приділяється аспектам навчання іноземної мови як мови професійного спілкування. Так, проблеми викладання іноземної мови за професійним спрямуванням висвітлені в публікаціях таких авторів, як: О. Г. Поляков, Н. Д. Гальскова, А. Waters, Т. Hutchinson, О. П. Биконя, В. Д. Борщовецька, А. И. Гордеева, Т. М. Корж, Г. А. Гринюк, Т. М. Каменева, Л. Я. Личко, Ю. В. Манько, І. М. Мельник, Н. М. Одегова, О. П. Петрашук, О. М. Середа, В. Ю. Соколов та інші.

Проте рівень володіння іноземною мовою у випускників немовних ВНЗ не завжди відповідає сучасним вимогам, що перешкоджає їх успішному працевлаштуванню у майбутньому.

Метою статті є розгляд особливостей викладання англійської мови за професійним спрямуванням майбутнім юристам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Курс викладання англійської мови у вищому навчальному закладі є продовженням шкільного, тому навчання англійської мови у вищих навчальних закладах має забезпечити наступність у мовній підготовці студентів та бути професійно спрямованим.

Професійно орієнтовану технологію навчання в системі вищої освіти розглядають як систему дидактичних, психологічних та загальнопедагогічних процедур взаємодії викладача і студентів, враховуючи їхні здібності та побажання. Така технологія є спрямованою на ре-

лізацію форм, методів і засобів навчання, адекватних освітніх цілей і професійно значущих якостей фахівця.

Мета навчання іноземної мови за професійним спрямуванням студентів правових спеціальностей полягає не в тому, щоб забезпечити їх певним набором лінгвістичних знань, а в тому, щоб вони вміли користуватись ними для ведення документації, ділових переговорів з професійної тематики тощо.

Будь-яке вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, на думку Хатчинсона Т., базується на питанні: “Why does this learner need to learn a foreign language?” та передбачає активну взаємодію усіх учасників цього освітнього процесу, яка забезпечить взаємозбагачувальний обмін інформацією за допомогою використання іноземної мови, а також набуття комунікативних вмінь для вирішення професійних проблем і завдань [1].

Система навчання іноземної мови будується на системі принципів. Так, Л. С. Панова визначає такі дидактичні принципи: науковості, доступності і посиленості, систематичності, свідомості, активності, наочності, індивідуального підходу до студентів, зв'язку теорії з практикою, взаємозв'язку виховання і навчання, мотивація вивчення іноземної мови, професійна спрямованість та інші [1].

Мотивація є одним із найважливіших елементів удосконалення професійного навчання англійської мови, адже студент повинен розуміти, для чого він вивчає англійську мову та як він може використати здобуті знання у майбутньому. Тобто, кінцева мета навчання повинна відповідати окресленим уявленням студента про його майбутню професійну діяльність, стимулювати потребу студента у вивченні іноземної мови як запоруки стати освіченою, культурною, професійною, конкурентноспроможною та успішною людиною.

За умов, коли вищезазначені принципи навчання мови не реалізуються, навчальний процес обмежується лише перекладом текстів та аналізом граматичних явищ і різноманітних конструкцій. Коли ж ці принципи реалізуються достатньою мірою, студент має можливість оволодіти професійною та комунікативною компетенцією, здатністю творчо та ініціативно брати участь у спілкуванні, розвивати профе-

сійно важливі якості особистості, що є центральною ланкою сучасної особистісно-орієнтованої професійної освіти.

Головною проблемою навчання іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ є те, що студенти фактично за короткий термін повинні оволодіти основами декількох правових систем через те, що існують значні відмінності між українським та англо-американським правом, а без базових знань розуміння спеціальної професійної лексики неможливе.

Однією з особливостей професійно-орієнтованого вивчення англійської мови майбутніми юристами є те, що студенти, крім загально-вживаної міжстильової лексики, вивчають лексику, яка є властивою для певної професійної групи, тобто ту лексику, яка використовується в правовій галузі.

При перекладі юридичних текстів не слід забувати про те, що кожна країна має свою юридичну систему, відповідну юридичну термінологію та свої реалії. Так, значні труднощі виникають у студентів під час перекладу юридичних термінів, оскільки термінологія британського, американського та українського права значно відрізняється, і пояснюється це як лінгвістичними причинами, так і різницею у політичній системі [2].

Так, наприклад: місто-графство в Англії – County of city (of town), county – графство, а місто – округ в США – a metropolitan town; county – округ, court of error – апеляційний суд (в деяких штатах США). Терміни “solicitor” и “barrister” існують тільки у британському праві, “counselor” (адвокат) – в США та Ірландії [3].

Крім того, необхідні глибокі знання самого предмету під час перекладу з англійської на українську мову текстів, присвячених проблемам права та законодавства, оскільки інколи потрібно не просто перекласти, а розкрити суть того чи іншого правового явища. Так, складність перекладу американських реалій для студента полягає в тому, що на відміну від Англії, у США система як державного, так і відповідно, судового устрою не унітарна, а федеральна. Наприклад, в США паралельно існують як федеральні суди – federal courts, так і суди окремих штатів – state courts.

Під час перекладу юридичних текстів слід пам'ятати, що багато звичайних слів в юридичних текстах можуть мати термінологічне значення і для того, щоб уникнути помилок, потрібно користуватися відповідними словниками та довідниками. Наприклад, терміни *indemnity*, *to indemnify* не завжди перекладаються як “компенсація збитку”. Саме термін *indemnity* перекладається як “положення/норма/заява про звільнення (контрагента) від відповідальності / гарантія від виникнення (у контрагента) матеріальної відповідальності / і про прийняття на себе наслідків дій контрагента / про гарантію компенсації виникнення шкоди/збитку” [3]. Тому варто звернути увагу студентів на контекст, у якому цей термін вживається.

Сьогодні все більшого поширення набув комунікативний підхід до вивчення іноземних мов, який спрямований на формування умінь та навичок спілкування в тій чи іншій формі (читання, письмо, говоріння, сприйняття мови на слух) і допомагає зняти природну скутість при спілкуванні з іншомовним співрозмовником [4]. За його умов лексична та граматична правильність висловлювання другорядні по відношенню до його мети – комунікації; головний критерій її досягнення – успішна передача або сприйняття потрібного повідомлення.

Варто звернути увагу студентів на штампи, кліше, стандартні формули і вирази, які використовуються мовцями в діловому спілкуванні і які вважають стійким “готовим до вживання” матеріалом, що може допомогти студентам краще висловлювати свої думки.

У процесі вивчення іноземної мови студентам доводиться виконувати різноманітні види завдань, а саме: зрозуміти зміст, отримати необхідну інформацію, перекласти або реферувати необхідний матеріал, скласти діалог, висловитись із теми, дати розгорнуту відповідь на питання. Студенти повинні володіти навичками як усного, так і письмового перекладу з іноземної мови на рідну та навпаки; знати особливості культури країн, мова яких вивчається; використовувати словники та довідковий матеріал при перекладі; вміти стисло та точно висловлювати думки рідною та іноземною мовами.

Для визначення змісту професійного навчання і підбору навчального матеріалу використовуються наступні принципи:

прагматичність;
автентичність;
професійна адекватність (з урахуванням терміносистеми права та юриспруденції);
врахування очікувань самих студентів.

Підручники, різноманітні наочні посібники, аудіо- та відеоматеріали, комп'ютерні та технічні засоби, що використовуються під час навчання, дозволяють моделювати іншомовне середовище і стимулювати до спілкування іноземною мовою.

Сьогодні все більшого поширення набувають інтерактивні методи навчання, які дають можливість поєднувати індивідуальні, парні та групові види роботи, значно підвищують рівень володіння мовним матеріалом і внутрішню мотивацію студентів.

Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії викладача та всіх студентів. Інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, вирішення певних проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації [5].

В інтерактивних технологіях змінюється схема комунікації в навчальному процесі: важливим стає міжособистісний взаємний мовленнєвий контакт між мовцями. Студент є суб'єктом навчально-виховного процесу. Роль викладача змінюється: він стає спостерігачем, виявляє труднощі, які виникають у студентів, реалізовує індивідуальний та диференційований підходи до їх навчання.

Викладачеві слід організовувати роботу в такий спосіб, який дає би можливість студентам виявляти творчі здібності, успішність, інтелектуальну спроможність, розвивати креативне мислення та вчитися спілкуватися з іншими людьми.

Особливого значення для становлення особистості майбутнього юриста набуває застосування імітаційно-ігрового підходу до організації навчальної діяльності. Рольова гра на заняттях з іноземної мови, що імітує майбутню професійну діяльність, сприяє виробленню у студентів професійних умінь і навичок. Рольова гра дозволяє тим, хто навчається, не тільки відчувати себе у певній комунікативній ролі, а й

виявити свої емоції, інтелектуальні здібності, творчу уяву та креативність [6].

Темами для рольових ігор, імітацій у навчанні студентів іноземної мови за професійною спрямованістю можуть бути такі, що пов'язані з їх майбутньою професійною та науковою діяльністю: “Влаштування на роботу: співбесіда з працедавцем”, “Наукова конференція, симпозіум”, “Судовий розгляд”, “Виступ у суді”, “Судове розслідування” та інші.

Рольова гра, що імітує судовий розгляд, є особливо важливою в навчанні професійної іноземної мови студентів юридичного профілю, адже студенти можуть отримати корисні знання про закон та різні види права, засвоїти техніку опитування учасників судового процесу, розвинути критичне мислення та навички юридичного красномовства, ознайомитись зі специфікою проведення судових розглядів у країнах, мова яких вивчається.

Технологія навчання в рольовій грі передбачає такі етапи: підготовка до гри (розподіл ролей, інструктаж учасників гри, підготовка ролей); проведення гри, що включає програвання ситуацій і ролей кожним учасником; рефлексія (аналіз учасниками проведеної гри) [7].

Останнім часом проектна методика як технологія інтерактивного навчання також набуває все ширшого застосування у навчанні іноземних мов. Проект у навчанні іноземної мови є комплексом завдань, які передбачають організовану, тривалу, значущу для студентів самостійну дослідницьку діяльність іноземною мовою, яка виконується на занятті та у позаурочний час, метою якої є створення певного кінцевого продукту у вигляді оформлення буклету, газети, відеофільму тощо та усної презентації за обраною проблемою з використанням різноманітної наочності.

Проектна методика дає можливість оволодіти інформацією, проводити паралелі між культурами різних народів, їх правовими системами, знаходити спільні риси і розбіжності, формувати толерантне ставлення до соціокультурних відмінностей.

Висновки. Особливістю навчання англійської мови за професійним спрямуванням майбутніх юристів є максимальне врахування спе-

цифіки професійної сфери. Тому потрібно наблизити зміст та методи навчання до практичних потреб студентів, з обов'язковим урахуванням їхніх інтересів та необхідної мотивації. Варто підбирати навчальний матеріал, що відображає сучасні та професійні проблеми працівників юридичної сфери та шляхи їх практичного вирішення. Доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, які дозволяють наблизити навчання до реальних умов та сприяють всебічному розвитку студентів.

Перспективи подальших розвідок за цим напрямом. Численні особливості викладання іноземної мови за професійним спрямуванням потребують свого подальшого дослідження з метою пошуку методів та засобів навчання, які дозволять підвищити рівень мовної підготовки майбутніх юристів, що є однією з умов вдалого працевлаштування.

Список використаної літератури

1. Лебедева М. О. Особливості викладання англійської мови професійного спрямування студентам юридичного факультету // М. О. Лебедева // Матеріали конференції Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. – К. 2013, НТУУ “КПІ”. – С. 204–213.

2. Киктева К. С. Межкультурная коммуникативная компетенция как цель иноязычной подготовки будущих юристов в вузе / К. С. Киктева // Вестник Московского Университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 3. – С. 185–191.

3. Бесараб Т. П., Павлюк М. М. Особливості перекладу юридичної термінології США та Великобританії / Т. П. Бесараб, М. М. Павлюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л. Л. Тovaжнянського, О. Г. Романовського. – Вип. 23–24 (27–28). – Харків : НТУ ХПІ, 2009. – С. 421–434.

4. Артемьева О. А. Методология организации профессиональной подготовки специалиста на основе межкультурной коммуникации / О. А. Артемьева, М. Н. Макеева, Р. П. Мильруд. – Тамбов: ТГТУ, 2005. – 159 с.

5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко / за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А. С. К., 2004. – 192 с.

6. Азарова Н. В. Інтерактивні технології навчання майбутніх правників / Н. В. Азарова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2011. – Випуск 39. – Частина 2. – С. 7–13.

7. Яковлева М. Упровадження інтерактивних методів навчання при вивченні іноземної мови у вищому юридичному навчальному закладі / М. Яковлева // Наукові записки. – Випуск 132. – Серія : педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 231–234.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Герасимчук І. В.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2015

Шумыло И. И. Особенности преподавания английского языка профессионального направления студентами юридических специальностей

В статье рассматриваются особенности преподавания английского языка профессионального направления будущим юристам и анализируются новые профессионально-ориентированные технологии обучения. Автор отмечает, что при переводе юридических текстов не следует забывать о том, что каждая страна имеет свою юридическую систему, соответствующую юридическую терминологию и свои реалии. В работе затрагивается вопрос использования интерактивных методов обучения как фактора оптимизации процесса овладения студентами иностранного языка профессионального общения, что дает возможность сочетать индивидуальные, парные и групповые виды работы.

Ключевые слова: *английский язык профессионального общения, интерактивные методы обучения, юристы, ролевая игра, мотивация.*

Shumylo I. I. Peculiarities of teaching english for professional purposes to students of legal specialties

In the article the author considers the peculiarities of teaching English for professional purposes to future lawyers.

Foreign language as a means of intercultural communication between specialists of the legal profession is becoming increasingly important in the modern society. Teaching English for professional purposes is primarily based on the professional needs of future lawyers.

It is outlined that the purpose of teaching English to future lawyers is to teach students to use linguistic knowledge for record keeping, business meetings on professional topics and speeches in court. The article concludes that students must have some ideas about the use of English in their future jobs, teachers should consider their needs and wants because they are crucial for increasing the students' motivation.

The author outlines that the students for a short period of time should learn the fundamentals of several legal systems. There are significant differences between Ukrainian and Anglo-American law-system, and without the basic knowledge of these differences the understanding of special professional vocabulary is impossible. Considerable attention is paid to the translation of legal terms.

The article considers the interactive training methods that allow a teacher to combine individual, pair and group work, to develop creativity and to teach students to interact with future colleagues.

The author emphasizes the applicability of role-playing games during the lessons of English for professional purposes. Role-playing game that is simulating the future professional activity promotes the development of students' professional skills, develops critical thinking and skills of legal eloquence.

The article gives examples of topics for role-playing games, which may be used in the process of the foreign language teaching. They are "The job interview with employer", "Scientific conference", "Symposium", "Trial", "Speech in court", "Judicial investigation" and others. Technology of the role-playing games has the following stages: preparation to the game; the staging; reflection. The role-playing games alter the traditional function of a teacher and students.

The author comes to the conclusion that the peculiarity of teaching English for professional purposes to future lawyers is the taking into consideration the professional distinctiveness, the practical needs, interests

and the motivation of students. It is reasonable to use interactive teaching methods that allow to bring the studying to the real conditions and develop students' professional skills.

Keywords: *English for professional purposes, interactive training methods, lawyers, role-playing games, motivation.*